

Wiesław Wenz

"Różnorodność posługiwania" wiernych świeckich w posłannictwie kościół partykularnego w myśl Instrukcji Stolicy Apostolskiej z 15 VIII 1997 r.

Wrocławski Przegląd Teologiczny 7/1, 175-187

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WIESŁAW WENZ

„RÓŻNORODNOŚĆ POSŁUGIWANIA” WIERNYCH
ŚWIECKICH W POSŁANNICTWIE KOŚCIOŁA
PARTYKULARNEGO W MYŚL *INSTRUKCJI* STOLICY
APOSTOLSKIEJ Z 15 VIII 1997 R.

1. WPROWADZENIE

„*Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*”, została ogłoszona przez Stolicę Apostolską 13 listopada 1997 roku¹. Jan Paweł II 13 sierpnia 1997 roku zatwierdził w formie specjalnej wspomnianą *Instrukcję*, nakazując jej opublikowanie. Natomiast 15 sierpnia 1997 r., w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, dokument ten podpisali prefekci 6 Kongregacji i przewodniczący 2 Rad Papieskich². Jest rzeczą znamionną, że od momentu podpisania *Instrukcji* do chwili jej publikacji i prezentacji dokumentu upłynęło prawie 3 miesiące. W tym czasie przygotowywano tłumaczenia na języki obce, jak również trwał dialog dotyczący wspólnej prezentacji zagadnień, które zostały omówione. Wydana książkowo *Instrukcja* to 47 stronicowy dokument³, który wywołał spore zainteresowanie we wszystkich kręgach Kościoła, zwłaszcza że dotyczy trudnego problemu, jakim jest współpra-

¹ Tekst polski w L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(208)1998 s.30-40.

² *Instrukcja* została podpisana przez prefektów bądź proprefektów: Kongregacji ds. Duchowieństwa, Papieskiej Rady ds. Świeckich, Kongregacji Nauki Wiary, Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacji ds. Biskupów, Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów, Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego oraz Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych.

³ Por. Congregazione per il Clero, *Istruzione su alcune questioni circa la collaborazione dei fedeli laici al Ministero dei sacerdoti*, Libreria Editrice Vaticana 1997.

ca wiernych świeckich z kapłanami i ich ministerialną posługą. Wydanie tego dokumentu było czasem odczytane, a nawet obecnie interpretowane, jako ukrócenie *nadużyć i wykroczeń* zauważonych przez Stolicę Apostolską w niektórych krajach, gdzie świeccy pełnili zadania liturgiczne i pasterskie właściwe dla duchowieństwa, a więc wymagające *władzy święceń*⁴. W dyskusjach nie zabrakło też ludzi pozytywnie reagujących i wzywających do spokojnej i merytorycznej teologicznej refleksji, która zazwyczaj prowadzi do ujawnienia złych kierunków i wskazuje na możliwość *skorygowania błędnych tendencji*⁵.

Instrukcja ta powstała jako odpowiedź na prośby i pytania kierowane przez lokalne Episkopaty do Stolicy Apostolskiej⁶. Prośby i zapytania dotyczyły licznych wątpliwości, które z kolei zrodziły się w podejmowanych działaniach pasterskich, i odnosiły się do sposobów i zakresu angażowania wiernych świeckich w bezpośrednią działalność wspólnotową oraz duszpasterską. Trudności zrodziły się na skutek swoistego zagubienia i pomieszania *zakresu kompetencji*, co już dłużej nie pozwoliło *działać w sposób odpowiedzialny*⁷. Warto zauważyć, że instrukcje, jako rozporządzenia administracyjne, *nie zmieniają ustaw*⁸, dlatego zaprezentowana *Instrukcja* nie zawiera żadnych propozycji zmian dotyczących tradycyjnego nauczania Kościoła, jedynie usilnie zaleca przestrzeganie już obowiązującego prawa⁹. Jednak wydanie tego dokumentu międzykasteryjnego stało się potrzebne, a nawet konieczne, ze względu na faktyczne *nadużycia interpretacyjne w świecie Zachodu*, prowadzące do błędnego rozumienia funkcji i święceń kapłańskich. Stąd wydanie *Instrukcji* wywołało reakcję w wielu środowiskach Zachodu, zwłaszcza w Niemczech¹⁰.

⁴ Por. F. Kampka, *Powołani w świecie*, Znak 524 (1) 1999 s.75.

⁵ W. Aymans, *Konieczność zmian w określonych dziedzinach*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(208)1998 s.41.

⁶ Por. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, s.30 (cyt. dalej = Instrukcja).

⁷ Por. H. Schambeck, *Struktura laikatu*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(208)1998 s.43-44; F. Kampka, *Powołani w świecie*, s.80.

⁸ Por. KPK, kan. 34 § 2. Zob. H. Schwendenwein, *Das neue Kirchenrecht*, Graz 1984, s.81; P.V. Pinto, *Commento al Codice di diritto canonico*, Roma 1985, s.29-30; E. Sztáfrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, 1, ATK, Warszawa 1985, s.175-176; T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Tom I. *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*. WWD Olsztyn 1985, s. 247.

⁹ Por. W. Aymans, *Konieczność zmian w określonych dziedzinach*, s.41; F. Moraglia, *Pozytywna rola świeckich w misji Kościoła*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(1998) s.45-46.

¹⁰ Por. Tamże, s.42-43; Przewodniczący Episkopatu Niemiec, bp Karl Lehmann powiedział, że poprzez wiele zakazów dokument watykański może zrodzić wrażenie nieufności wobec świeckich. „Świeccy mogliby mieć poczucie, że ich praca jest potrzebna tylko w przypadku braku księży”. Zob. PO KAI z 25 XI 1997 s.30; Por. *Zadania ludzi świeckich i kapłanów*, Gość Niedzielny nr 48 z 30 XI 1997 r., s. 6; Por. W. Aymans, *Konieczność zmian w określonych dziedzinach*, s.42-43.

2. „RÓŻNORODNOŚĆ POSŁUGIWANIA, ALE JEDNOŚĆ POSŁANNICTWA”

Powyższa zasada jasno wynika z nauczania soborowego¹¹, gdzie wyraźnie zaakcentowano, iż Jezus Chrystus powierzył Apostołom i ich następcom urząd nauczania, uświęcania i rządzenia, a wierni świeccy, *stawszy się uczestnikami funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa, mają swój udział w posłannictwie całego Ludu Bożego w Kościele i w świecie*¹². Przesłanie to jest tym ważniejsze, że z istoty życia i zamierzone posłannictwo świeckich realizuje się w samym centrum świata i ludzkich spraw. Dlatego *bogaci duchem chrześcijaństwa* powinni stać się zaczynem ewangelicznego apostołstwa. Aby zatem mogli *różnorodnie posługiwać* powinni *otrzymywać w obfitości od swoich pasterzy duchowe dobra Kościoła*¹³. Jest to ważne zwłaszcza obecnie, kiedy Kościół podjął się dzieła nowej ewangelizacji, które spoczywa na całym Ludzie Bożym. Stąd Kościół oczekuje nie tylko *szczególnego zaangażowania kapłanów*¹⁴, ale również *odzyskania pełnej świadomości świeckiego charakteru misji laikatu*¹⁵. To oczekiwanie eklezyjalne niejako zobowiązuje wiernych świeckich do czerpania ze źródła duchowych dóbr Kościoła, do odważnego, ufego i swobodnego przedstawiania pasterzom swoich potrzeb, jak również odpowiedzialnego wypowiedzania swego zdania, kiedy chodzi o ocalenie i pomnożenie tego, co jest autentycznym dobrem całej wspólnoty Kościoła¹⁶. Zauważoną obecnie przeszkodą dynamizmu apostołskiego świeckich jest tzw. *hierarchizm, który objawia się anemiczną rolą świeckich w życiu Kościoła* oraz postawa pewnego zatrzymania rozwoju postaw laikatu, który wrósł w dotychczasowy model wspólnoty Kościoła i dlatego nie dostrzega potrzeby *szybszego udziału w jego życiu, (...) decydowania o jego losach i do odpowiedzialności*¹⁷.

W powyższej kwestii *Instrukcja* wskazuje wyraźnie wiernym świeckim na potrzebę odpowiedzialnego zaangażowania się w zróżnicowane w formach posługiwanie, które jednak zawsze powinno odzwierciedlać jedność posłannictwa członków Kościoła, zwłaszcza kiedy myśli się o osiągnięciu zbawienia. Wierni mogą spełniać swoje zadanie tak w sferze doczesnej, a więc w świecie kultury, sztuki,

¹¹ Por. Sob. Wat. II, *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem*, nr 2.

¹² Tamże, nr 2; Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 31.

¹³ Tamże, nr 37.

¹⁴ Por. *Instrukcja*, s.30.

¹⁵ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 31; Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Christifideles laici*, nr 15; J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985, s.41 nn; F.X. Maier, *Refleksje o wiernych nie wyświęconych i o posłudze kapłańskiej*, L'Osservatore Romano, wyd. polskie Nr 12(1998) s.46-47; *Instrukcja*, s.30.

¹⁶ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 37; Por. R.E. Rogowski, *Wyrzute w sercach*, Znak 524 (1) 1999, s.47.

¹⁷ R.E. Rogowski, *Wyrzute w sercach*, s.47.

nauki, wykonywanej pracy, polityki, gospodarki, jak również w wymiarze duchowo-zbawczym. Stąd, doświadczając bezpośrednio i na co dzień spraw doczesnych, świadomie i twórczo powinni poszukiwać *coraz skuteczniejszych sposobów wpływania* na przeżywane dziedziny i to w taki sposób, by w Jezusie zyskały *swój pełny sens*¹⁸. Tak więc codzienne działanie laikatu, jak i świadomie przeżywane apostołstwo, winny spełniać się w wymiarze duchowym, religijnym, mając na uwadze uświęcenie świata – *consecratio mundi*¹⁹.

3. ŹRÓDŁO POSŁUGIWANIA ŚWIECKICH I DUCHOWNYCH W KOŚCIELE

Nauka Soboru Watykańskiego II bezpośrednio wskazuje na źródło obowiązków i praw świeckich, które są integralnie związane z podejmowaną przez nich działalnością apostołską. Świeccy przyjmują te zobowiązania i nabywają istotnych praw *na mocy samego zjednoczenia z Chrystusem Głową. Wszczępieni bowiem przez Chrztost w Ciało Mistyczne Chrystusa, utwierdzeni mocą Ducha Świętego przez bierzmowanie, są przeznaczeni przez samego Pana do apostołstwa*²⁰. Mając świadomość istnienia tego źródła, uzdalniającego wiernych świeckich do podejmowania posługi głoszenia Ewangelii, twórcy współczesnej teologii, w zjednoczeniu z doktryną soborową, zgodnie nauczają, że chrześcijanie *na swój sposób* stają się uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusa i *ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie*²¹. W takim kontekście nikt nie powinien mieć wątpliwości, że *różnorodność posługiwania* wiernych świeckich w Kościele nie jest darem pasterzy tej wspólnoty, lecz sam Chrystus bezpośrednio obdarowuje sobą. Dlatego autorzy *Instrukcji* z przekonaniem przypomnieli, za Janem Pawłem II, że *„pasterze powinni (...) uznawać i popierać rozwój tych posług, urzędów i funkcji, które opierając się na sakramentalnym fundamencie Chrztu i Bierzmowania, a w wielu wypadkach także Malżeństwa, są spełniane przez katolików świeckich”*²².

W tekście *Instrukcji* potwierdzono z głęboką satysfakcją, że powyższa zasada w wielu diecezjach, a więc kościołach partykularnych, jest z powodzeniem realizowana i przynosi obfite ewangeliczne dobra. Tam bowiem świeccy owocnie i harmonijnie współpracują ze swymi pasterzami, odpowiedzialnie respektuje się *„granice wyznaczone przez naturę sakramentów oraz przez różnorodność charyzmatów*

¹⁸ Sob. Wat. II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, nr 32; Instrukcja, s.30.

¹⁹ Por. Sob. Wat. II, *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem*, nr 24; Por. J. Duch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, s.69-73.

²⁰ Tamże, nr 3. Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele, Lumen gentium*, nr 10 i 33.

²¹ Tamże, nr 31; Por. R.E. Rogowski, *Wryte w sercach*, s.47.

²² Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostołska Christifideles laici*, nr 23; Instrukcja, s.30.

*i funkcji kościelnych*²³. W tych wspólnotach lokalnych nie pojawiają się negatywne problemy wynikające z konieczności współpracy w realizacji zadań duszpasterskich. Kościół jest jednak świadomy, że nie wszędzie współdziałanie i współpraca świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów układa się tak zgodnie. Zauważono, że w niektórych dziedzinach życia wejście ludzi świeckich w nowe formy stałych działań duszpasterskich na terenie parafii i diecezji, odbiło się negatywnie na właściwym rozumieniu i przeżywaniu istoty wspólnoty eklezjalnej. Dlatego w *Instrukcji* podkreślono, iż świeccy zostali bezpośrednio wezwani do współpracy z kapłanami, a nie otrzymali misji uzdalniającej ich do zastępowania, zwłaszcza w posługiwaniu, gdzie do sprawowania czynności sakramentalnych potrzebna jest władza święceń. Świeccy powinni świadomie uszanować *odrębność zarówno natury i misji posługi kapłańskiej*, jak i swego powołania²⁴. Zatem posługa wynikająca z przyjętych święceń kapłańskich jest absolutnie nie do zastąpienia²⁵; opiera się na fundamencie sukcesji apostoelskiej i stanowi kluczowy element katolickiej eklezjologii. Zatem wspólnota, w której *zabraknie kapłana, zostaje pozbawiona sakramentalnej praktyki i funkcji Chrystusa Głowy i Pasterza, która ma kluczowe znaczenie dla życia samej wspólnoty kościelnej*²⁶. Kapłaństwo, w którym uczestniczą wierni świeccy na mocy Chrztu i Bierzmowania, nazywane jest kapłaństwem wspólnym wszystkim wiernym²⁷ lub kapłaństwem chrzcielnym²⁸. Nie można nazywać go powszechnym, bowiem ze swej natury nie odnosi się do wszystkich i nie obejmuje wszystkiego, lecz wynika wprost z Chrztu i dotyczy jedynie chrześcijan²⁹.

Odpowiedzialność duszpasterska spoczywa na biskupach, gdyż podjęli się oni zadania umacniania i ochrony dyscypliny Kościoła, jego jedności. Mają też czuwać, aby *„do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia, zwłaszcza w zakresie posługi słowa, sprawowania sakramentów i sakramentaliów, kultu Boga i Świętych, jak również zarządzania dobrami”*³⁰. Stąd autorzy *Instrukcji* wskazali następnie na istotną dla zachowania harmonijnej jedności Kościoła, *rozpowszechnioną praktykę zastępowania* posługi kapłańskiej w przypadku niewystarczającej liczby kapłanów, co w niektórych wspólnotach przyczyniło się do *przewartościowania* pojęcia kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym. Taka postawa doprowadziła

²³ Por. A. Zuberbier, *Recepcja odnowy soborowej w Polsce*, Znak 524 (1)1999 s.35-36; *Instrukcja*, s.31.

²⁴ *Instrukcja*, s.30-31.

²⁵ *Instrukcja*, s.33.

²⁶ Por. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostoelska Pastores dabo vobis*, nr 16; *Instrukcja*, s.33.

²⁷ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 10 i 34; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1547 (cyt. dalej = KKK).

²⁸ Por. KKK, 1657.

²⁹ Por. *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*, Kurier Synodalny 1/99 s.25.

³⁰ KPK, kan. 392 § 1-2.

z jednej strony do wypaczenia istoty szczególnego charakteru kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym, z drugiej zaś do spadku liczby kandydatów do stanu duchownego, jak też do zatracenia pojęcia seminarium, jako miejsca szczególnej formacji do kapłaństwa³¹.

Tak więc „*kapłaństwo ministerialne różni się istotowo od kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym, ponieważ udziela świętej władzy w służbie wiernym, która oznacza zdolność i powinność działania w imieniu i w zastępstwie Chrystusa Głowy i Pasterza*”³². Przypomniano również, że kapłaństwo ministerialne jest zakorzenione w sukcesji apostoelskiej, zaś posługą tą związana jest specjalna *moc i władza działania „in persona Christi”*, a więc w imieniu Chrystusa, tak, by *wyłącznie służyć Kościołowi*³³ oraz *pomagać Ludowi Bożemu w wiernym i pełnym urzeczywistnianiu kapłaństwa* wspólnego. To uprawnienie uzdalnia do głoszenia Słowa Bożego, sprawowania Sakramentów świętych i duszpasterskiego kierownictwa wiernych³⁴.

W *Instrukcji* przypomniano również kryterium stwierdzające okoliczności, w których dana społeczność w sposób uprawniony może stosować do siebie termin *wspólnota Kościoła*. I tak, aby „*wspólnota wiernych mogła nazywać się Kościołem i być nim rzeczywiście*”, nie może samej struktury przewodnictwa we wspólnocie (np. sprawę powoływania swoich pasterzy) opierać na kryteriach konstytuujących wspólnotę świecką, stosowanych przy powoływaniu stowarzyszenia czy innych wspólnot politycznych. Kościół partykularny zawdzięcza *swojego przewodnika Chrystusowi*, który obdarzył Kościół posługą apostoelską i dlatego żadna wspólnota nie posiada takiego uprawnienia, aby nadać tę posługę sama sobie ani ustanowić jej w drodze delegowania. Zatem raz jeszcze podkreślono niezastąpioną rolę posługi wynikającej ze święceń kapłańskich³⁵.

Dlatego w *Instrukcji* przypomniano biskupom, jako pasterzom Kościoła, że jeżeli gdziekolwiek mają miejsce nadużycia, o których traktuje ten dokument i tolerowane są nadal praktyki niezgodne z nauką Kościoła, to właśnie na pasterzach spoczywa obowiązek skorzystania z odpowiednich środków, aby jak najszybciej zapobiec ich rozszerzaniu się. Pomoże to uniknąć błędnego, a w konsekwencji zubożającego pojęcia przy określaniu samej natury Kościoła.

³¹ *Instrukcja*, s.32-33.

³² Por. Sob. Wat. II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów, Presbyterorum ordinis*, nr 2 i 6; Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostoelska Pastores dabo vobis*, nr 15; KKK, 875.

³³ Por. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostoelska Pastores dabo vobis*, nr 16; R.E. Rogowski, *Wyrzute w sercach*, s.45-46.

³⁴ Por. *Instrukcja*, s.32-33.

³⁵ Tamże, s.33.

4. WIERNI ŚWIECCY W POSŁUDZE SŁOWA BOŻEGO

Instrukcja wyjaśnia, zgodnie z przyjętymi wskazaniami dokumentów soborowych i normami Kodeksu Prawa Kanonicznego³⁶, że treść posługi Słowa Bożego, która obejmuje katechezę, *kaznodziejstwo i nauczanie chrześcijańskie*, należy przede wszystkim do kompetencji biskupa. Biskup na terenie swej diecezji przewodniczy posłudze Słowa Bożego (jest kierownikiem całej posługi słowa)³⁷ oraz angażuje do tego swoich współpracowników, a mianowicie kapłanów i diakonów³⁸. Wszyscy współpracownicy, a więc kapłani – diakoni, podejmując to posługiwanie, powinni trwać w jedności ze swoim biskupem.

Instrukcja przypomina, że szczególne miejsce w posłudze głoszenia słowa Bożego zajmują wierni oraz osoby żyjące w instytucjach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego, które mogą współpracować w *formach określonych przez prawo*³⁹. Udział wiernych w misji prorockiej polega na głoszeniu Królestwa Bożego świadectwem słowa i życia, które już w sobie posiada siłę przyciągania ludzi do wiary i do Boga⁴⁰. Inspiruje także świeckich do celowego szukania okazji przepowiadania Ewangelii niewierzącym, aby pobudzić ich do wiary, jak również wierzącym, których trzeba pouczyć, umocnić, a nawet zachęcić do gorliwszego życia⁴¹. Kościół określił warunki, dopuszczania wiernego świeckiego do głoszenia słowa Bożego w *kościółach i kaplicach*. Chodzi mianowicie o te wyjątkowe sytuacje, kiedy w *określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo, gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek duchowy wspólnoty*. Szczegółowe okoliczności określają jednak przepisy wydane przez Konferencję Episkopatu⁴² i potwierdzone przez Stolicę Apostolską. Przepisy te zawierają stosowne kryteria, które powinny dopomóc biskupowi diecezjalnemu w podejmowaniu odpowiednich decyzji⁴³. Tak więc upoważnienie świeckich do głoszenia Słowa Bożego, zawsze w zastępstwie szafarzy wyświęconych, nie może stać się zwyczajną praktyką, a także nie może być odbierane jako wyraz promocji poszczególnych wiernych świeckich. Oni sami winni wskazywać, iż kapłan jest właściwym szafarzem świętych tajemnic⁴⁴.

³⁶ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym Dei Verbum*, nr 24; KPK, kann. 756-780.

³⁷ Por. KPK, kan. 756 § 2; Por. *Instrukcja*, s.35.

³⁸ Por. KPK, kan. 757.

³⁹ Por. KPK, kan. 758-759; 785 § 1.

⁴⁰ Por. Sob. Wat. II, *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem*, nr 6.

⁴¹ Por. Tamże.

⁴² KPK, kan. 766.

⁴³ *Instrukcja*, s.35.

⁴⁴ Por. *Instrukcja*, s.35.

W prezentowanym dokumencie Stolicy Apostolskiej przypomniano, że głoszenie homilii *podczas liturgii eucharystycznej winno być zastrzeżone dla szafarza wyświęconego – kapłana lub diakona*⁴⁵. Nie można zatem powierzać głoszenia homilii seminarzystom lub świeckim studentom teologii, nie będącym duchownymi, bowiem funkcja ta została wyraźnie zastrzeżona dla osoby, która przyjęła sakrament święceń (diakon – kapłan – biskup)⁴⁶. Dlatego świeccy mogą głosić Słowo Boże jedynie w wyjątkowych sytuacjach, a więc w *przypadkach niewystarczającej na określonych terenach ilości szafarzy wyświęconych*. Jednak w każdym przypadku posługa ta może być realizowana wyłącznie w *zastępstwie* właściwych szafarzy. *Instrukcja* określiła ściśle, iż wyjątkowość taka nie powinna stać się zjawiskiem powszechnym. Osoby świeckie mogą jednak wygłaszać krótkie wprowadzenia lub komentarze mszalne, mające na celu lepsze zrozumienie przeżywanej liturgii. Zaś w niektórych sytuacjach, zwłaszcza poza Mszą św., mogą uzyskać uprawnienie do głoszenia homilii, z zachowaniem prawa i klauzul w nim zawartych. Głoszenia homilii nie można powierzać kapłanom i diakonom, którzy porzucili sprawowanie posługi lub utracili stan duchowny⁴⁷.

4. ŚWIECCY W ŻYCIU WSPÓLNOTY PARAFIALNEJ

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że w życiu parafialnym świeccy mają do spełnienia wiele zadań, zwłaszcza w zakresie skutecznej współpracy z pasterską posługą duchownych⁴⁸. Dlatego Stolica Apostolska celowo podkreśla konieczność harmonijnego współdziałania świeckich z duchownymi w okolicznościach zwyczajnych, jak również w sytuacji, kiedy należy skorzystać z nadzwyczajnych form takiej współpracy⁴⁹. Tak podjęta współpraca nie może w żadnym wypadku prowadzić do tego, by osoby świeckie wyłącznie kierowały lub zarządzały wspólnotą parafialną⁵⁰. W tym celu wyraźnie eksplikuje się, że *jedynie proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego*⁵¹. Jego posługa nie kończy się z chwilą złożenia urzędu czy ukończenia 75 roku życia. Dokonuje się to wówczas, gdy biskup ostatecznie przyjmie tę rezygnację i powiadomi go o tym w formie pisemnej⁵².

⁴⁵ KPK, kan. 767 § 1; Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, nr 48.

⁴⁶ KPK, kan. 266 § 1.

⁴⁷ Por. *Instrukcja*, s.36.

⁴⁸ Por. E. Górecki, *Sprawa podstawowych praw chrześcijanina*, Colloquium Salutis, Wrocławskie Studia Teologiczne 12(1980), s.318-319.

⁴⁹ Por. KPK, kan. 517 § 1-2; Por. *Instrukcja*, s.36.

⁵⁰ Por. E. Górecki, *Rady parafialne w obowiązującym prawie kościelnym*, Colloquium Salutis, Wrocławskie Studia Teologiczne 23-24(1991-1992), s.330-331.

⁵¹ KPK, kan. 519.

⁵² Por. KPK, kan. 538 § 3; kan. 186.

To przypomnienie jest ważne dla prawidłowego, a więc także kanonicznego funkcjonowania rad parafialnych, a mianowicie rady duszpasterskiej i rady ekonomicznej. W strukturze zarządzania parafią wspomniane rady mają wyłącznie *głos doradczy* i w *żadnym wypadku nie mogą zostać organizmami ustawodawczymi*⁵³. Do zadań proboszcza należy przewodniczenie tym radom. Ustalenia prawne zawierają normy, z których wynika, że same rady, jak i *wierni nie wyświęceni*, a uczestniczący w pracy tych ciał, *posiadają jedynie głos doradczy i nie mogą w żaden sposób stać się instytucjami podejmującymi wiążące decyzje*⁵⁴. Stąd nieważne są decyzje podjęte przez radę parafialną, o ile obradowałaby ona bez przewodnictwa swego proboszcza lub działałaby przeciwko niemu⁵⁵.

Autorzy *Instrukcji* są również przeciwni, aby świeccy określali sprawowaną przez siebie posługę za pomocą takich tytułów, jak *pasterz, kapelan, moderator* lub tym podobne, które mogłyby mylić ich rolę z rolą pasterza, przynależną wyłącznie biskupowi lub prezbiterowi. Z treści dokumentu jasno wynika, iż sam fakt wykonywania tych zadań nie czyni człowieka świeckiego pasterzem, bowiem o urzędowej naturze posługi nie stanowi rodzaj spełnianych funkcji, lecz przyjęcie sakramentalnych święceń.

5. UDZIAŁ WIERNYCH ŚWIECKICH W LITURGII

Opublikowane w *Instrukcji* wskazania akcentują, by *wszyscy uczestnicy liturgii z wiarą i pobożnością* spełniali swoje zadania. Dlatego należy usunąć z form sprawowanej liturgii różnego rodzaju nieprawidłowości, polegające np. na tym, że diakoni i świeccy wypowiadają w czasie Mszy św. modlitwy i czynią gesty liturgiczne, które są właściwe tylko celebransowi⁵⁶. Nadużyciem jest również sytuacja, kiedy świecki przejmuje funkcję przewodniczenia liturgii, zaś rolę kapłana ogranicza tylko do *minimum czynności, które gwarantują jej ważność*⁵⁷. Tak samo niedopuszczalne jest, aby świeccy używali do celebracji obrzędów liturgicznych elementów liturgicznych, które są zastrzeżone dla kapłanów czy diakonów, a więc stula, ornat, kapa, dalmatyka.

⁵³ Por. KPK, kan. 514; kan. 536.

⁵⁴ Por. KPK, kan. 514 § 1; KKK, 1650; Por. E. Górecki, *Rady parafialne w obowiązującym prawie kościelnym*, s.331-332.

⁵⁵ To właśnie ten punkt *Instrukcji* wzbudził kontrowersje w Kościele w Niemczech, gdzie znaczenie rad parafialnych jest bardzo duże, a rola księdza niekoniecznie jest rolą przewodniczenia. Często rada pragnie lub usiłuje znacząco wpływać na to, kto może być proboszczem lub który ksiądz może podjąć posługę kapłańską w zastępstwie proboszcza.

⁵⁶ Por. KPK, kan. 907.

⁵⁷ *Instrukcja*, s.37; Por. KPK, kan.900 § 1-2.

Dopuszcza się jednak możliwość prowadzenia przez świeckich nie wyświęconych celebracji liturgicznych, zwłaszcza na tych terenach, gdzie brakuje wyświęconych kapłanów lub diakonów. Celebracje te nie mogą w żadnym wypadku zawierać istotnych elementów Ofiary Eucharystycznej. Teksty tych celebracji muszą być zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną, jak również należy stosować w nich wyraźnie odmienne formuły modlitw tak, by zachować rozgraniczenie między liturgią sprawowaną przez kapłana lub diakona, a osobami świeckimi⁵⁸. Tego rodzaju posługiwanie wiernych nie wyświęconych Kościoł traktuje jako rozwiązanie tymczasowe, dlatego do treści tej liturgicznej celebracji nie wolno wprowadzać tekstów np. modlitwy eucharystycznej, aby uczestniczących wiernych nie wprowadzać w błąd⁵⁹. Temu powinno również służyć każdorazowe przypomnienie, że sprawowane pod nieobecność kapłana obrzędy nie zastępują udziału we Mszy św. oraz że obowiązek niedzielny można wypełnić tylko przez uczestniczenie we Mszy św.⁶⁰

Jeśli chodzi o udzielanie *Komunii świętej* to przypomniano zasadę, iż *świeccy mogą podejmować tę posługę jako tzw. szafarze nadzwyczajni*, jednak jedynie wówczas, gdy mają odpowiednią delegację od biskupa. Można ją uzyskać pod warunkiem odbycia odpowiedniej formacji i fachowego przygotowania. W warunkach polskich nadzwyczajnym szafarzem udzielania Eucharystii jest akolita, ale wówczas kiedy zwyczajny szafarz nie może tego obowiązku wypełnić z powodu choroby, podeszłego wieku, innej posługi duszpasterskiej lub gdy liczba przystępujących do Komunii św. jest tak wielka, że odprawianie Mszy św. znacznie by się przedłużyło⁶¹. Przypomniano także zasadę, iż rozdzielanie podczas Mszy św. Komunii św. przez świeckich jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy odczuwa się brak szafarzy zwyczajnych lub gdy ci chociaż obecni, mają rzeczywistą przeszkodę. W warunkach polskich wierny świecki zostaje ustanowiony na pewien czas przez osiągnięcie specjalnej formacji, koniecznej do wypełnienia tego zadania⁶². Powinien odznaczać się żywą wiarą, dobrymi obyczajami, świecić odpowiednim przykładem nabożeństwa do Najświętszego Sakramentu oraz spełniać tę posługę świadomie, z całym oddaniem i pilnie⁶³. Do udzielania Ko-

⁵⁸ Por. *Instrukcja*, s.37.

⁵⁹ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego, *Dyrektorium o niedzielnej celebracji w przypadku nieobecności kapłana Christi Ecclesia*, nr 35.

⁶⁰ Por. KPK, kan. 1248 § 1-2.

⁶¹ Por. *Zmodyfikowana instrukcja w sprawie postąg oraz święceń udzielanych w seminarium duchownym z 4 maja 1982 r.*, Kielecki Przegląd Diecezjalny 59 (1983) nr 1, s.15; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s.119.

⁶² Por. KPK, kan. 230 § 3.

⁶³ Por. KPK, kan. 231 § 1.

munii św. upoważnia ordynariusz miejscowy osobiście lub przez delegowanego kapłana⁶⁴.

6. ZAANGAŻOWANIE ŚWIECKICH W APOSTOLSTWO CHORYCH

W dziedzinie tej dokument przyznaje świeckim dużą rolę, zwłaszcza w zakresie świadczenia ludzkiej pomocy, opieki, czynów miłosierdzia, jak również zaangażowania w sprawy duchowe. Jednak posługa świeckich wobec ludzi chorych nie może nigdy utwierdzać cierpiących w przekonaniu, że świeccy apostołowie sprawują wobec nich posługę sakramentalną. Dlatego zdecydowanie przypomniano, że *jedynym prawomocnym szafarzem sakramentu Namaszczenia chorych jest kapłan*⁶⁵. Jakiegokolwiek czynności podejmowane przez świeckich, a w swej wymowie naśladowujące liturgię sakramentu Namaszczenia Chorych *stanowią jedynie symulację tego sakramentu*⁶⁶. Osoby świeckie zaangażowane w szpitalach lub domach opieki powinny umacniać świadomość, że celebrowanie tego sakramentu łączy się z odpuszczeniem grzechów i z godnym przyjęciem Komunii świętej. Świeccy mając więcej czasu i bezpośrednie możliwości, mogą skutecznie i dobrze przygotować ludzi chorych do przyjęcia sakramentu Namaszczenia oraz zadbać o to, by wierni cierpiący wcześniej odprawili sakramentalną spowiedź oraz codziennie przyjmowali Komunię św. Świeccy mogą również w imieniu chorego poprosić kapłana o udzielenie tych sakramentalnych łask. Jeżeli tak nie czynią, lecz sami usurpują sobie władzę wynikającą ze święceń kapłańskich, świadczy to o wyraźnym osobowym kryzysie wiary⁶⁷.

⁶⁴ Biskupi polscy zebrani na 240 Konferencji Plenarnej w dniu 2 maja 1990 roku postanowili w sprawie nadzwyczajnych szafarzy Komunii św.: 1 – Biskupi diecezjalni mogą powoływać do posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii św. mężczyzn w wieku 35 do 65 lat; 2 – Kandydaci powinni odznaczać się nieskazitelnym życiem moralnym, pobożnością i poważaniem wśród duchowieństwa i wiernych; 3 – Kandydat, poza wykształceniem średnim, powinien znać podstawowe prawdy teologiczne, zwłaszcza odnoszące się do Kościoła, Mszy świętej i Eucharystii. Biskup może polecić kandydatowi udział w kursie teologicznym lub zażądać egzaminu; 4 – Biskup diecezjalny powołuje do posługi nadzwyczajnego szafarza kandydata, którego poznał osobiście – po poleceniu go przez proboszcza i dwóch kapłanów – na jeden rok; 5 – Przed powołaniem, jak również przed każdym przedłużeniem powołania, kandydaci winni odbyć co najmniej trzydniowe rekolekcje; 6 – Braci zakonnych, którym biskup może obniżyć wiek do 30 lat, obowiązują te same postanowienia; 7 – Posługa szafarza jest bezinteresowna. Wynagrodzenie może dotyczyć kosztów przejazdu lub rekompensaty w przypadku, gdy na skutek wykonywania posługi uszczupliły się dochody z pracy zawodowej szafarza; 8 – Szafarz nadzwyczajny podczas posługi winien być ubrany w albę i przepasany *cingulum*; 9 – Szafarz nadzwyczajny wykonuje posługę wtedy, gdy ilość kapłanów wobec komunikujących jest za mała; 10 – Szafarz nadzwyczajny może, za wiedzą proboszcza, zanieść Komunię św. do domów tylko osobom, których stan duchowy jest znany, zachowując przepisy liturgiczne. Por. M. Pastuszko, Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II, s.125-126.

⁶⁵ Por. KPK, kan.1003 § 1; Por. *Instrukcja*, s.38.

⁶⁶ Por. KPK, kan. 392 § 2; kan. 1379.

⁶⁷ Por. *Instrukcja*, s.38-39.

7. OKOLICZNOŚCI I WARUNKI CELEBRACJI MAŁŻEŃSTWA I CHRZTU ŚW.

Kościół bierze już pod uwagę możliwość delegowania wiernych świeckich do asystowania przy zawieraniu małżeństwa oraz do udzielania sakramentu Chrztu świętego nowym pokoleniom w sytuacji, gdy brakuje wyświęconych szafarzy⁶⁸. I tak asystowanie w roli świadka reprezentującego Kościół przy zawieraniu małżeństwa sakramentalnego jest dopuszczalne jedynie w *szczególnych okolicznościach dużego braku szafarzy wyświęconych*. W takiej sytuacji muszą być spełnione *trzy warunki*: 1 – Tylko biskup diecezjalny ma prawo udzielić osobie świeckiej specjalnej delegacji; 2 – Biskup może udzielić takiej delegacji tylko w wypadku braku kapłanów czy diakonów; 3 – Biskup udzielający delegacji musi wcześniej uzyskać na takie działanie zezwolenie od lokalnej Konferencji Episkopatu i Stolicy Apostolskiej⁶⁹.

Udzielanie *Chrztu świętego* przez świeckich jest dopuszczalne tylko w takich okolicznościach, kiedy nie jest możliwa obecność kapłana lub diakona. Świecki może zatem, poza przypadkiem nagłej potrzeby, zostać mianowany nadzwyczajnym szafarzem chrztu⁷⁰. Nieobecność kapłana lub diakona musi jednak wynikać z *poważnych przyczyn*. Jej powodem nie może być np. brak czasu, przemęczenie, przepracowanie lub to, że nie jest osiągalny w dniu wyznaczonym przez rodzinę dziecka⁷¹.

8. PRZEWODNICZENIE OBRZĘDOM POGRZEBOWYM

Analogicznie przedstawiają się okoliczności i normy, rozstrzygające sprawę ewentualnego przewodniczenia przez świeckich obrzędowi pogrzebowym. Wyraźnie zaleca się, aby obrzędem tym przewodniczyli kapłani lub diakoni, bowiem te celebracje *mogą stać się dogodną sposobnością duszpasterską do bezpośredniego spotkania wyświęconego szafarza z tymi wiernymi, którzy normalnie nie uczęszczają do kościoła*⁷². Jednak wierni świeccy mogą podjąć się tego zadania w przypadku całkowitego braku kapłanów, z zachowaniem oczywiście stosownych norm liturgicznych oraz posiadania delegacji od kompetentnej władzy kościelnej. Osoby te muszą odbyć formację i gruntowne przygotowanie liturgiczne i doktrynalne, aby uzyskać misję kanoniczną.

⁶⁸ Por. Instrukcja, s.39.

⁶⁹ Por. KPK, kan. 1112.

⁷⁰ Por. KPK, kan. 230.

⁷¹ Por. Instrukcja, s.39.

⁷² Por. Instrukcja, s.39.

W każdym z tych przypadków przypomina się, że do pełnienia roli szafarzy nadzwyczajnych mogą być delegowani wyłącznie wierni świeccy, odpowiednio przygotowani, posiadający odpowiednią formację oraz odznaczający się zdrową nauką katolicką i przykładowym życiem. Zatem do wykonywania zleconych funkcji nie można dopuszczać katolików, którzy nie prowadzą godziwego życia, nie cieszą się dobrą opinią lub gdy ich sytuacja rodzinna jest sprzeczna z moralną nauką Kościoła.

9. POSŁUGIWANIE W DUCHU POSŁUSZEŃSTWA CHRYSZTUSOWI

W zakończeniu dokumentu przytoczono znamienne słowa wypowiedziane przez Jana Pawła II, iż zawarte w *Instrukcji* wskazania Kościoła, a więc podane na bieżąco *uściślenia i rozróżnienia nie mają służyć ochronie przywilejów kapłańskich, ale są konkretnym przejawem posłuszeństwa wobec woli Chrystusa i poszanowania dla konstytutywnej formy, jaką On sam nadał na zawsze swojemu Kościołowi*⁷³. *Instrukcja* została opracowana po wielu dyskusjach w dykasteriach Kurii Rzymskiej oraz po wspomnianym już sympozjum na temat zadań świeckich i kapłanów, w którym uczestniczyli przedstawiciele poszczególnych Episkopatów. Jest przeznaczona dla całego Kościoła, także dla tych wspólnot lokalnych, które *choć jeszcze nie spotkały się na swoich terenach z nadużyciami w omawianych dziedzinach, to jednak w krótkim czasie mogą być nimi dotknięte*. Końcowa zachęta do szczególnego posłuszeństwa Chrystusowi stanowi wezwanie, by świeccy podejmując różnorodne posługiwanie, świadomie poddali świat pod panowanie Boga, a to ściśle łączy się z posłuszeństwem i autentyczną służbą.

⁷³ Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników sympozjum poświęconego współpracy wiernych świeckich w posłudze kapłańskiej*, nr 3; *Instrukcja*, s.40.